

Boekbesprekingen

Frank Wesley, *Mensenkinderen*, Dekker & Van de Vegt, Nijmegen, 1974, 193 p., f21,50, ISBN 90 255 9790 4.

Het uit het Amerikaans vertaalde boek van Wesley, gaat over de kinderpsychologie in theorie en praktijk. Het is geschreven vanuit een behavioristisch standpunt en gericht op een breed publiek. De schrijver begint door zijn lezer in te luiden in de hoofdproblemen die zich voordoen bij een psychologisch onderzoek. Hij kant zich tegen de theoretische psychologie die hij vaag en dubbelzinnig noemt. Hij illustreert d.m.v. voorbeelden hoe moeilijk het is een oorzakelijk verband op te sporen in een psychologisch probleem. Volgens hem is de experimentele benadering waar men van observeerbaar gedrag en operationele definities gebruik maakt, de juiste wetenschappelijke weg.

In het eerste gedeelte van het boek, behandelt hij de hoofdprincipes van de leerpsychologie met behulp van experimentele en praktische illustraties. Hij stelt dat alle mensen gekonditioneerd kunnen worden. Praktisch voert dit volgens hem tot de konsekwentie dat niet alleen nieuw gedrag geleerd maar ook ongewenst gedrag afgeleerd kan worden, en vervangen kan worden door aanvaardbaar gedrag. Hij beschrijft leren als het leiden, inperken en aanmoedigen van natuurlijk gedrag. Essentieel voor het leerproces is de toediening van beloning en straf volgens zekere wetenschappelijke beginselen. De schrijver duidt verder aan hoe gedragsbeïnvloeding vandaag op grond van hertrainingsmethoden wordt beoefend in gevallen van lichte gedragsafwijkingen.

In het theoretische gedeelte van het boek, wordt verder een kort overzicht geboden over drie ontwikkelingstheorieën, nl. die van Watson, Freud en Piaget. Historisch zijn de leertheorieën gebaseerd op de omgevings-georiënteerde, mechanistische benadering van Watson. De Freudiaanse theorie met zijn dynamisch intra-psychische focus staat hier lijnrecht tegenover. De biologisch gefundeerde theorie van Piaget die handelt over de intellectuele ontwikkeling van het kind, neemt een middenpositie

in, die voert tot een bespreking van het begrip IQ waar een aantal populaire vragen worden beantwoord. Het theoretische gedeelte wordt afgesloten met een korte uiteenzetting over creativiteit.

In het tweede deel worden praktische opvoedingsproblemen besproken, nl. duimzuigen, contact-liefde, slapen, zindelijkheidstraining, bedwateren, voeding en spel. Bij elk van deze problemen geeft de auteur een bondig overzicht over relevante experimentele resultaten. Op grond hiervan formuleert hij pedagogische adviezen. Hij besluit zijn boek met een samenvatting van de belangrijke richtlijnen voor het opvoeden van kinderen.

Het boek van Wesley is duidelijk en met eenvoud geschreven. Hij is erin geslaagd om in één boek theorie, experiment en praktijkproblemen te bespreken op een wijze die voor de wetenschappelijke en voor de ouder verstaanbaar is. Vanuit een behavioristisch standpunt voldoet zijn boek aan de wetenschappelijke voorwaarden in die zin dat pedagogische adviezen gebaseerd zijn op experimentele bevindingen. Ook de theoretische leerprincipes en het leerproces zijn duidelijk uiteengezet. Het boek is met zekerheid en met overtuiging geschreven. Hierin ligt echter ook de beperking. De auteur staat sceptisch tegenover andere theoretische systemen zoals die van Freud en Erikson, die hij kritizeert op grond van hun theoretisch speculatief en hypothetisch karakter. De psychoanalisten hebben veel bijgedragen tot inzicht in de affectieve- en motiveringsdimenties van menselijk gedrag die belangrijk zijn voor begrip in praktijkproblemen, maar waar de auteur geen aandacht aan schenkt. Hij citeert bijvoorbeeld een experiment waar jonge kinderen in een tehuis de eerste acht maanden geen contact-liefde ontvingen en konkludeert dat deze ekstreme beperking geen invloed had op hun latere ontwikkeling. De auteur aanvaardt blijkbaar deze frappante uitspraak van de onderzoekers die psychologisch niet aanvaardbaar

en pedagogisch gevaarlijk is. Zo zegt de auteur bijvoorbeeld ook dat beloning met woorden of met snoepjes slechts een technisch verschil is omdat secundaire beloning toch altijd op primaire beloning berust. Zulke uitspraken leiden makkelijk tot misverstanden en tot een onderschatting van betekenisvolle verbale communicatie. Zo kunnen er meer voorbeelden worden genoemd. De beperking van het boek ligt in de uitsluitelijk behavioristische benadering die met een te grote zekerheid en exclusiviteit gepresenteerd wordt.

Met sommige problemen, zoals hoe het kind gestraft kan worden of hoe hij met zindelijkheidsstrai-

ning geholpen kan worden, zijn de behavioristische pedagogische adviezen treffend in hun eenvoud en realisme. Maar in meer complexe problemen zoals contact-liefde schiet de benadering tekort en is het beter om ook de waarde van andere theorieën te respecteren. Voor een succesvolle opvoeding zijn Wesley's richtlijnen voor het opvoeden van kinderen belangrijk maar niet voldoende. Het is van primair belang dat er in het gezin een liefdevol samenzijn en een begrip bestaat. Verder, dat de ouders zich moreel verantwoordelijk over hoe ze met hun kinderen omgaan.

Mej. B. Mook

N. L. Dodde, *Naar een pedagogische wetenschap*. Spruyt, Van Mantgem en De Does b.v., Leiden 1974, 108 pag., f 13.90, ISBN 90 238 07081

Waar het m.n. in ons land en Duitsland binnen pedagogische publikaties gonst van problemen betreffende de methodenstrijd, verwacht men van een boekje met bovengenoemde titel op zijn minst één of andere weerspiegeling daarvan. Niets van dat al. Dodde zet een probleemloos model van de pedagogiek neer. Al in de Inleiding wordt gezegd dat de pedagogiek een informatiewetenschap blijkt te zijn; naar de argumenten daarvoor mag de lezer gissen. Wetenschapsopvattingen over de pedagogiek zullen, aldus Dodde, niet aan te treffen zijn. Zo gaat men wel de moeilijkheden uit de weg; de schrijver creëert daarmee in ieder geval een soort vrijbrief 'een positiebepaling m.b.t. de structuur van de pedagogiek als wetenschap te presenteren' (p. 7; curs. Im). Wat onderwijzers en opvoeders met de 'zuivere' wetenschappelijke gegevens willen doen, wordt aan hen overgelaten (p. 8, 21 en elders). Goed voor een slecht bordschema is het model op p. 24, waar wordt gedaan alsof de verhoudingen tussen totaal verschillende werkelijkheidsgebieden zijn weer te geven in een plat vlak van elkaar insluitende cirkel.

Obligate gedachten over voor-wetenschappelijk, wetenschappelijk en na-wetenschappelijk weten worden herkauwd. Geheel in de lijn van een bepaalde, maar tegenwoordig overal ter discussie staande, visie wordt het wetenschappelijke puur descriptief-experimenteel genoemd. Verder wordt op een al te beknopte en daardoor 'lege' manier een aantal zg. formele werkvelden van de pedagogiek hoofdstuksgewijs besproken, steeds ook in relatie met de door Dodde materieel onderscheiden onderwijs- en opvoedkunde (onderdelen van de pedagogiek). Dit materiële onderscheid blijkt hoogst dubieus te zijn: opvoeding tracht een mentaliteit te bewerkstelligen,

onderwijs draagt kennis over en leert vaardigheden aan (p. 22). Ondanks opmerkingen dat neologismen niet steeds verhelderingen brengen (p. 27), levert deze beschouwing er weer een aantal op zonder enige meta-theoretische argumentatie.

Overigens worden regels van wetenschappelijke mores met voeten getreden door nimmer aan te geven wiens ideeën worden weergegeven, zodat niemand Dodde's eventuele eigen bijdrage tot de ontwikkeling van de pedagogische wetenschap kan herkennen. Hoewel in de literatuurlijst enkele studies uit de pedagogisch gerichte analytisch-filosofische hoek staan, blijkt uit niets de relevantie daarvan. Aan de andere kant schijnt de 'kritische pedagogiek' bij monde van o.a. Blankertz, Dahmer, Klafki, Mollenhauer niet te bestaan. Raadselachtig zijn manco's in de literatuur-opgave, wanneer van één boek of één tijdschriftaflevering wél bijv. Adorno, niet Popper, wél Bollnow, niet Brezinka (*Ueber Erziehungsbegriffe!*) wordt genoemd. Overigens hebben de gerefereerden Bollnow en Strasser geen enkele invloed op Dodde v.w.b. zijn opvattingen over de fenomenologie (zijn-en-behoren-problematiek, descriptie en ontologie). En dat terwijl hij wel de bij Strasser te vinden fenomenologisch-methodologische opvattingen - als eigen? - weergeeft.

Conclusie: het betreft een oppervlakkige weergave van een semi-positivistische pedagogiek met een gebrek aan wetenschapstheoretische diepgang. De meer fenomenologisch denkende pedagoog zal merken dat wat voor fenomenologische pedagogiek verkocht wordt, geschikt is om de fenomenologie in discredit te brengen (al was het maar door Dodde's mening dat de fenomenologie slechts formeel zou kunnen beschrijven en de empirische pedagogiek

inhoudelijk (sic!) (p. 99)). Kritisch en emancipatorisch geïnteresseerden zullen helemaal niets van hun gading vinden. Welk lezerspubliek gebaat is bij deze publikatie van een plausibel lijkende maar kortslui-

ting vertonende indeling van de pedagogische wetenschap in materiële onderdelen en formele disciplines, is een raadsel.

J. D. Imelman

A. H. Maslow, *Ontplooiing*, Lemniscaat, Rotterdam, 1973, 413 pag., f 28,—, ISBN 90 6069 170 9.

Ontplooiing is een deel in de reeks 'Menselijke mogelijkheden', waarin geschriften worden gepubliceerd van Amerikaanse auteurs, die behoren tot de stroming van de humanistische psychologie. Het lijkt me een goede zaak dat men zich hierdoor in Nederland gemakkelijk op de hoogte kan stellen van wat er in Amerika op dit gebied gaande is.

Abraham Maslow is een belangrijke vertegenwoordiger van deze stroming. Hij ziet de humanistische psychologie als een derde macht ('third force') in de Amerikaanse psychologie tegenover de psychoanalytische en behavioristische theorieën die tot 1950 de psychologie aldaar beheersten. De twee m.i. belangrijkste werken van Maslow zijn 'Motivatie en persoonlijkheid' (verschenen 1954) en 'Psychologie van het menselijk zijn' (1962; beide ook verschenen in de Lemniscaat reeks). 'Ontplooiing' is een bundeling van 23 artikelen uit de jaren 1958-1969, waarin Maslow zijn gedachten op verschillende gebieden nader uitwerkt. Hij is overleden in 1970, maar had zelf al de keuze van de in dit boek op te nemen opstellen bepaald. (Het is een technisch tekort van de uitgave dat in de inhoudsopgave wel de titels maar niet het jaar of de plaats van eerste publikatie worden vermeld. Ik heb wat dit betreft slechts 19 van de 23 opstellen in de aan het boek toegevoegde bibliografie kunnen achterhalen.)

Maslow is gegrepen geweest door de ontoereikendheid van de psychoanalytische en behavioristische theorieën om de mens in zijn totaliteit recht te laten wedervaren; verschijnselen als liefde, geluk, berouw enz. bleven onverstaanbaar en onverklaarbaar, wezensaspecten van de mens werden veronachtzaamd. Hij kwam ertoe om in de mens twee soorten van behoeften te veronderstellen: deficiëntiebehoeften, gericht op alles wat de mens nodig heeft om als biologisch wezen te blijven bestaan (in grote lijnen dus overeenkomend met Freuds primaire driften) en zijnsbehoeften, gericht op alles wat de mens nodig heeft om zich *als mens* te kunnen ontwikkelen, om te komen tot zelf-realisatie, d.w.z. tot de ontplooiing van de hoogste menselijke waarden. Die waarden liggen verankerd in de menselijke natuur, ze zijn niet kultuurafhankelijk maar universeel en instinctoïd van aard. Ten onrechte heeft de we-

tenschap zich onthouden van waardeoordelen; de humanistische wetenschap is dan ook een nieuw soort wetenschap (p. 183) met als doel „de empirische ontdekking, demonstratie en verificatie van de waarden die inhaerent zijn aan de menselijke natuur zelf” (p. 179). Maslow zelf heeft hiertoe gebruik gemaakt van de bestudering van biografieën van grote menselijke figuren uit de geschiedenis en uit zijn persoonlijke omgeving, maar ook van topervaringen – dat zijn uiterst persoonlijke, diep emotionele belevingen – die heel gewone alledaagse mensen soms hebben in hun leven. Op die wijze tracht hij objectief vast te stellen wat de aan de menselijke natuur inherente waarden zijn. Zijn bevindingen biedt hij aan „als een stel hypothesen ter toetsing en bevestiging”, maar hij schrijft ook heel eerlijk: 'ik geloof er in nog vóór ze bevestigd worden, hetgeen, naar ik met vertrouwen waag te voorspellen, gebeuren zal' (p. 332).

Het komt mij voor dat op de wetenschapstheorie van Maslow ernstige kritiek valt uit te brengen. Gevallen die niet in de door hem voorgestelde theoretische structuur van de mens pasten schoof hij terzijde, meldt hij zelf (p. 250), en dus ook de mogelijkheid van falsifikatie van zijn theorie, voeg ik daaraan toe. Op menselijke verschijnselen die hem een groot raadsel blijven (p. 328) gaat hij niet in – ik moest hierbij als tegenstelling denken aan Darwin, die uit de kritieken op zijn werk alleen met datgene rekening hield wat zijn theorie *niet* leek te ondersteunen. Maslow's poging om objectief vast te stellen wat menselijke waarden zijn, acht ik mislukt.

Wat zijn mensvisie betreft zie ik bij hem een frappante overeenkomst met die van Jung, hoewel deze in de literatuuropgave helemaal niet en in het register slechts 5× genoemd wordt. Het instinctoïde karakter van de waarden (p. 48) lijkt me analoog aan het psychoïde karakter van Jung's archetypen; de opvatting van neurose als signaal voor mislukking van persoonlijke groei (p. 50) is identiek aan die van Jung; de creativiteit die ligt in de diepten van de menselijke natuur (p. 96) vindt men terug in het kollektief onbewuste als de eeuwig scheppende moeder van het bewustzijn; het bewuste dat vriendschap met de vijand (nl. het onbewuste) moet aandurven (p. 104) lijkt me niet te verschillen van de vriendschap

met de schaduw uit de theorie van Jung, en zo zou ik nog vele voorbeelden kunnen noemen. Waarmee ik maar wil zeggen dat ik wat visie op de mens betreft bij Maslow niet iets nieuws heb gevonden. Eerder zou ik willen spreken van een wat oppervlakkige parafrase van ideeën van existentialistische aard.

Die oppervlakkigheid stoort mij ook in de vanzelfsprekendheid waarmee de Amerikaanse economische situatie als een betere basis voor een volle humaniteit

wordt gezien dan economisch gebrekkiger omstandigheden elders ('Is er geen verschil, zowel in het biologisch leven als het psychologische leven, tussen een Indische boer en een Amerikaanse farmer, ook al planten beiden zich voort?' pag. 323; zie ook pag. 250), of waarmee homosexualiteit als ziekte wordt beschouwd (p. 360).

Kortom: dit laatste boek van Maslow acht ik bepaald niet zijn belangrijkste. H. R. Wijngaarden

Mededelingen

Abonnementsprijzen 1975

Aangezien dit meestal aan de aandacht ontsnapt willen wij onze lezers in herinnering brengen, dat bij het ingaan van de thans aflopende jaargang geen wijziging is gebracht in de abonnementsprijs. Deze conservatieve koers was mogelijk dank zij de snelle stijging van het aantal lezers. Hoewel ook het afgelopen jaar de groei van het aantal abonnees zeer bevredigend verliep, is deze toch overtroffen door de stijging van de kosten. Een geringe verhoging van de abonnementsprijs is daarom thans onvermijdelijk. Deze is voor de komende jaargang vastgesteld op f 45,—, terwijl de prijs voor studerenden blijft gehandhaafd op f 30,—. De mogelijkheid een abonnement tegen gereduceerd tarief te ontvangen, is beperkt tot maximaal vijf jaar.

Onderwijsresearchdagen 1975

Zoals reeds in het septemnummer van *Pedagogische Studiën* werd vermeld zullen de Onderwijsresearchdagen 1975 gehouden worden te Enschede, op 25 en 26 maart. Men kan op twee manieren deelnemen aan deze dagen, t.w.:

- 2 dagen all-in (incl. overnachting, diner, ontbijt en twee lunches). Kosten f 110,—.
- 2 dagen uitsluitend congres (zonder maaltijden en overnachting). Kosten f 50,—. Aanmelding kan van 1 december 1974 af geschieden door storting van de kosten op bankrekeningnr. 59.31.29.881 bij de A.B.N. te Enschede t.g.v. ORD '75 onder vermelding van naam en adres van deelnemer(s). (Postgirorekening A.B.N. Enschede is nr. 800578). Voor studenten geldt een reductieregeling. Zij kunnen zich schriftelijk aanmelden bij het secretariaat: T.H. Twente - D.O.B. Postbus 217, Enschede.

Inzending van papers, waarin gerapporteerd wordt over eigen onderzoek en/of reflecties over dat onderzoek, dient te geschieden vóór 31 december a.s. Voor

nadere informatie wende men zich tot het secretariaat.

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Forum

8e jaargang, nr. 10, december 1974

Ter inleiding (op het thematisch nr.: Structuurnota primair en secundair onderwijs), door W. H. A. Renders

Vernieuwingscapaciteit van de scholen en/of onderwijskundige herverkeveling? door W. H. A. Renders
De overlegstructuur in de nota van minister Van Kemenade, door L. A. Struik

De verzorgingsstructuur in de zogenaamde 'Duinordnota', door H. G. van den Doel

Onderzoek in relatie tot de vernieuwing van het onderwijs, door C. J. M. H. Souren

Onderwijsresearch en de structuurnota van Van Kemenade, door B. Creemers

Ontvangen boeken

Becker H. A., *Sociale methodologie* (Inleiding tot de werkwijze van de sociale wetenschappen), Boom, Meppel, 1974, f 24,50

Creemers B., *Evaluatie van onderwijsstijlen binnen het aanvankelijk lezen*, Van Walraven, Vaassen, 1974, f 22,50

Langeveld M. J., *Intelligentie leef je zelf*, over het gebruik van tests in het leven van kinderen, Boom, Meppel, 1974, f 12,50

McFarland H. S. N., *Verstandig doceren*, Het Spectrum, Utrecht, 1974, f 8,50

Rademaker L. en Petersma E. (Eds.), *Hoofdfiguren uit de sociologie I en II*, Het Spectrum, Utrecht, 1974, f 9,50 per deel

Rispens J., *Auditieve aspecten van leesmoelijkheden*, Van Walraven, Vaassen, 1974, f 22,50